tus žmonių kaulus. Matėsi, kad duobė tęsiasi už perkasos ribų, todėl padarytos išpjovos. Tada paaiškėjo, kad tai moters kapas (3 pav.), orientuotas R kryptimi. Išliko tik apatinė kapo dalis – kojos, viršutinė dalis suardyta. Tarp šlaunikaulių aptiktas kalkakmenio verpstukas. Nuo šlaunikaulių į R kapas suardytas krūtinės ir galvos srityje, iškasus duobę. Kapas buvo išplėštas, tik neaišku, ar šiais laikais, ar anksčiau. Iškasta duobė pataikė tiesiai į galvos ir krūtinės sritį. Beveik visus metalinius radinius išrinko kapų plėšikai. Kaulai sumesti atgal netvarkingai. Šioje duobėje aptikta ne tik suaugusiojo asmens, bet ir vaiko kaulų, kurie taip pat gulėjo ne anatomine tvarka. Tarp kaulų aptiktas segės arba smeigtuko adatos fragmentas, kryžinės segės arba smeigtuko spurgelis, neaiškios paskirties dirbinio fragmentas.

Vėluikiai Cemetery

In 2020, field evaluations and surveys were conducted on the grounds of Vėluikiai Cemetery (Tauragė District, West Lithuania) and in its vicinity. 6400 m² were surveyed using a metal detector. The survey yielded 3rd–6th-century finds from disturbed burials to the W and NW of the cemetery's grounds (Fig. 2). A total of 5 trenches (53.5 m²) were excavated (Fig. 1). No burials were discovered in trenches 1–4. Two burials dating to the 3rd–6th centuries were discovered in trench 5, which was excavated in the protected territory to the W of the cemetery (Fig. 3).

Gediminas Petrauskas

Vegerių kapinynas III

2020 m. dirbamuose Vegerių kaimo laukuose (Akmenės r., Naujosios Akmenės kaimiškoji sen.), teisinės apsaugos statuso neturinčioje vietoje surastas iki tol nežinomas griautinis kapinynas. Iš aptiktų geležies, vario lydinio, sidabro dirbinių ir jų fragmentų minėtini įmoviniai kirviai, įmovinių ietigalių dalys, kapliai, apgalvių skirstikliai, lankinių ir pasaginių segių dalys, nuokamieniai smeigtukai, apyrankės, žiedai, žvangučiai ir kiti radiniai. Šie radiniai liudija, kad nedeginti mirusieji kapinyne su pertraukomis laidoti nuo V iki XVII a.

1 pav. Vegerių kapinyno III tyrimų akimirka. G. Petrausko nuotr.

Fig. 1. A moment during the investigation of Vegeriai Cemetery.





2 pav. Vegerių kapinynas III iš P–PV. G. Petrausko nuotr.

Fig. 2. Vegeriai Cemetery III as seen from the S–SW.

Iki šiol Vegeriuose buvo žinomi du geležies amžiaus kapinynai, nustatytos kelios dirbinių radimvietės (*ATL 2018 metais*, 2019, p. 504–505). Trečio laidojimo paminklo atradimas šiame kontekste kelia didžiulį mokslinį susidomėjimą. Siekiant surinkti mokslinių duomenų apie Vegerių kapinyną III, nustatyti jo kultūrinę vertę, datavimą ir kiek jis išlikęs, 2020 m. rugsėjį–lapkritį LNM ir surengė žvalgomuosius archeologinius tyrimus (1 pav.), kurių metu ištirtos trys 5x2 m dydžio perkasos (su išpjovomis – 35,9 m^2 plotas), metalo ieškikliu iššvalgyta apie 0,5 ha dydžio teritorija. Kapinyne aptikti radiniai saugomi LNM.

Vegerių kapinynas III yra 1,26 km į PV nuo Vegerių žydų senųjų kapinių (UK 4343), 850 m į ŠV nuo kelio Naujoji Akmenė – Vegeriai–Aucė, 110 m į P nuo Vadaksties upės, 20 m į R nuo valstybinės Lietuvos ir Latvijos Respublikos sienos. Laidojimo paminklas įrengtas ŠV–PR kryptimi pailgoje lėkštoje dirbamoje apie 60x35 m dydžio, 1 m aukščio kalvelėje Vadaksties kairiajame krante (2 pav.). Už 50 m į Š nuo kapinyno auga nedidelis lapuočių medžių miškelis, vakaruose driekiasi Lietuvos ir Latvijos valstybinę sieną žymintis griovys. Kapinyno ŠR kampe paliktas dirvonuojantis, neariamas, akmenimis užverstas apie 50x40 m dydžio plotas. Artimiausi žinomi archeologijos paminklai – Vegerių kapinynai I ir II, Luokavos (Kerėžių) piliakalnis bei Suginčių kapinynas – yra už 3–5 km nuo laidojimo paminklo.

Perkasa 1 (10 m^2) tirta kapinyno kalvelės vidurinėje dalyje. Joje surasta 13 radinių: lankinės segės liemenėlis, 3 juostinių apyrankių ir vienos neaiškaus tipo apyrankės dalis, žiedas paplatinta, įraižomis puošta priekine dalimi, 3 grandinėlių fragmentai, 2 įvijų gabalėliai, geležinės sagties liežuvėlis (?) ir peilio geležtės dalis su medinės rankenos likučiais. Išskyrus XVI–XVII a. datuojamą žiedą, neaiškios chronologijos peilį ir sagties liežuvėlį (?), aptikti radiniai kilę iš Tautų kraustymosi laikotarpio kapų.

Perkasoje 34–44 cm gylyje (H_{abs} 83,95–84,05 m) išryškėjo 17 Š–P kryptimi orientuotų arimo vagų ir jų fragmentų. Sutampanti šių vagų ir kapinyno kalvelės paviršiuje pastebimų arimo vagų kryptis liudija, kad jos yra paskutiniųjų dešimtmečių ūkinės veiklos padarinys. Perkasos V dalyje 38–43 cm gylyje (H_{abs} 83,96–



3 pav. Kapo 1 duobė iš P. G. Petrausko nuotr.
Fig. 3. The grave pit from burial 1 as seen from the S.

84,01 m) aptikta nemažai vidutinio dydžio akmenų, kurie kartu su surastaisiais 60–64 cm gylyje (H_{abs} 83,75–83,79 m) sudarė atskirą krūsnį. Jai skiriama ne mažiau kaip 12 akmenų, tačiau radinių ar organikos likučių, galinčių padėti tiksliau nusakyti jos chronologiją, nerasta. Tikėtina, kad krūsnis kadaise buvo sukrauta dirbamame lauke renkant akmenis. Kiek giliau, 40–58 cm gylyje (H_{abs} 83,81–83,99 m), užfiksuotas nuo 2 cm iki 13 cm storio degėsingo senojo dirvožemio sluoksnis, o rausvo priemolio įžemyje išryškėjusios ovalios 80x62 cm dydžio į įžemį 15 cm įgilintos duobės paskirtis baigus tyrimus liko neaiški. Kapų pėdsakų perkasoje neaptikta.

Kapinyno kalvelės Š dalyje tirtos ***perkasos 2*** (11 m^2) R pusėje 22–43 cm gylyje (H_{abs} 83,63–83,84 m) aptikta lauko akmenų krūsnis, kurią sudarė ne mažiau kaip 23 vidutinio dydžio akmenys. Toje pačioje perkasos dalyje 22–29 cm gylyje (H_{abs} 83,77–83,84 m) užfiksuota 5–8 cm storio suardyto degėsingo senojo dirvožemio sluoksnio pėdsakų, o jos V dalyje 53–61 cm gylyje (H_{abs} 83,45–83,53 m) – dviejų arimo vagų likučių.

Perkasos R dalyje po akmenų krūsnimi 46–52 cm gylyje (H_{abs} 83,54–83,60 m) išryškėjo *kapo 1* duobės kontūrai. Duobė stačiakampė, 2,2x0,8 m dydžio, orientuota Š–P kryptimi (5–185°). Joje puslankiu buvo sudėti 7 stambūs (26x25 cm, 30x23 cm, 21x20 cm) akmenys, dar daugiau vidutinio dydžio akmenų aptikta giliau kapo duobėje ir jos pakraščiuose (3 pav.). Duobės Š gale po akmenimis surastas įmovinis ietigalis karklo lapo formos plunksna, įtveriamasis peilis, yla su medinės rankenos likučiais ir 3 lipdytos keramikos šukės. Kaulų ar jų likučių kape neužfiksuota, todėl kapą reikia laikyti negrįžusiam kariui atminti skirtu kenotafu. Nors tiksli akmenimis apkrauto kenotafo įrengimo priežastis ir aplinkybės nežinomos, simboliniai kapai neramiais Tautų kraustymosi laikais nebuvo retas reiškinys. Dar vieno kapo duobės pakraštys užfiksuotas už 35 cm į ŠV nuo kapo (į perkasą pateko nedidelė kapo duobės dalis).

Be kapo įkapių, perkasoje surasti 8 suardytų Tautų kraustymosi laikotarpio ir XVI–XVII a. kapų radiniai: dviašmenio kalavijo geležtės dalis, įmovinis ietigalis profiliuota plunksna, ovali sagtis, lazdelinio smeigtuko dalis, 2 žiedai paplatinta, įraižomis puošta priekine dalimi, geležinė grandelė ir vinutė.

Perkasa 3 (14,9 m^2) tirta aukščiausioje kalvelės P dalyje. Jos V pusėje užfiksuota lauko akmenų krūsnis, kurią sudarė ne mažiau kaip 21 stambus (41x30 cm, 33x27 cm, 24x24 cm, 37x22 cm) ir vidutinio dydžio akmuo. Viršutinis stambiausių akmenų sluoksnis pasiektas 13–33 cm gylyje (H_{abs} 84,29–84,49 m), tačiau

krūsnis tęsėsi iki 49 cm gylio (H_{abs} 84,13 m) ir giliau.

Perkasoje ištirti 7 keliais sluoksniais įrengti XVI–XVII a. griautiniai kapai, dar vieno kapo duobė užfiksuota už jos ribų. *Kapo 2* kontūrai tyrimų metu neišsiskyrė, mirusiojo viršugalvis pasiektas 23 cm gylyje (H_{abs} 84,39 m). Mirusysis palaidotas aukštielninkas, galva orientuota į PV (250°), dešinė ranka stačiai sulenkta ant krūtinės, kairė paguldyta smailiu kampu (4 pav.). Dubens dešinėje pusėje gulėjo 17x12 cm dydžio akmuo. Kaukolė suknežinta, šonkauliai sunykę, slanksteliai, dubens ir pėdos kaulai išlikę fragmentiškai, dalį šlaunikaulių ir blauzdikaulių ariant kapinyną suardė plūgas. Ties dešine pėda aptiktas veršelio (?) odos dirželis su vario lydinio spurgelių likučiais (5 pav.), dubens vietoje – karsto vinis, o krūtinės srityje – sulūžusi grandelė su vinutės (?) dalimi. Remiantis dr. J. Kozakaitės atliktais antropologiniais tyrimais, kape palaidotas suaugęs vyras. Patologijų tarp išlikusių kaulų neužfiksuota.

Kapą 3 suardė virš jo įrengtas kapas 2. Suaugusio mirusiojo viršugalvis pasirodė 41 cm gylyje (H_{abs} 84,21 m), t. y. vos 18 cm giliau nei buvo ankstesniame kape palaidoto vyro viršugalvis (4 pav.). Mirusysis paguldytas aukštielninkas, galva orientuotas į V (275°), tačiau kape išlikusi tik kaukolė, nenustatyti pusės šlaunikaulio ir blauzdikaulio fragmentai. Kapo duobė buvusi stačiakampė, užapvalintais galais, 2,1x0,75 m dydžio. Rankų vietoje aptikta D raidės formos geležinė sagtis ir grandinėlės fragmentas, ties dubeniu – kriauninis peilis ir rusvų plaukų kuokštas (parazitų ir lėliukų išnarų nerasta), šlaunikaulių vietoje – 2 žiedai paplatinta karpyta priekine dalimi ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės 1559 m. Žygimanto Augusto pusgrašis su organikos likučiais ant paviršiaus. Arčiau pėdų rastas juostinis, paplatinta priekine dalimi ir neaiškaus tipo žiedai, 2



4 pav. Kapas 2 (viršutinis horizontas) ir kapas 3 (apatinis horizontas) iš Š. G. Petrausko nuotr.

Fig. 4. Burial 2 (upper horizon) and burial 3 (lower horizon) as seen from the N.



5 pav. Kape 2 aptiktas veršelio (?) odos dirželis. G. Petrausko nuotr.

Fig. 5. The calf (?) leather belt discovered in burial 2.

kriauniniai peiliai, odinio kapšelio dalys, galąstuvas ir pentinas su spygliu. Suaugusio mirusiojo lyties nustatyti nepavyko, patologijų nerasta.

Kapo 4 duobė stačiakampė, užapvalintais galais, 2,05x0,6 m dydžio, jos Š dalį suardė vėliau šioje vietoje sukrauta akmenų krūsnis. Mirusysis palaidotas ant dešiniojo šono, ties alkūne sulenkta dešine ranka ir pusiau sulenkta koja (6 pav.). Nusklembtos kaukolės viršus užfiksuotas 52 cm gylyje (H_{abs} 84,10 m). Slanksteliai, šonkauliai, plaštakos ir pėdos kaulai sunykę, o aukščiau mirusiojo galvos buvo įdėta dar vieno žmogaus kaukolė. Ties mirusiojo rankomis aptiktas kriauninis peilis, ties pėdomis – žiedas paplatinta karpyta priekine dalimi. Be šių radinių, kapo duobėje surasti 2 dubeninių koklių sienelių fragmentai. Kape palaidoto suaugusio mirusiojo lytis nenustatyta, patologijų neužfiksuota.



6 pav. Kapas 4 iš ŠV. G. Petrausko nuotr.

Fig. 6. Burial 4 as seen from the NW.



7 pav. Kapas 6 ir kapo 5 likučiai (dešinėje) iš Š. G. Petrausko nuotr.

Fig. 7. Burial 6 and the remains of burial 5 (on the right) as seen from the N.

Kapas 5 stipriai suardytas, išlikę vos keli nenustatytos lyties suaugusio mirusiojo kaulų fragmentai – dantys ir ilgųjų kaulų dalys. Kape aptiktas veršelio (?) odos dirželis su vario lydinio spurgelių likučiais. Tarp surastų kaulų patologijų nustatyti nepavyko.

Kapo 6 duobės kontūrai neišsiskyrė, mirusiojo viršugalvis pasirodė 34 cm gylyje (H_{abs} 84,28 m). Jis palaidotas aukštielninkas, galva, orientuota į V (270°), nusvirusi ant kairiojo šono, žandikaulis atvožtas, apatinė dalis atsiskyrusi (7 pav.). Rankos nežymiai sulenktos, padėtos ant juosmens, šonkauliai neišlikę. Kojos ištiestos, tačiau jų išlikę tik fragmentai. Iš viso kape surasti 4 žiedai paplatinta priekine dalimi: 3 – dubens srityje, vienas – ties pėdomis. Kape palaidota nenustatyto amžiaus moteris, patologijų nerasta.

Kapo 7 duobė buvo ne mažiau kaip 1,5x0,7 m dydžio, orientuota į V (280°). Suardyti duobės kontūrai išryškėjo 85–92 cm gylyje (H_{abs} 83,70–83,77 m). Kaulai sunykę, išlikę tik dantų emalės fragmentai ir sutrupėjusios kojų kaulų dalys. Šlaunų srityje aptiktas žiedas paplatinta karpyta priekine dalimi, įvija ir rusvos spalvos audinio fragmentas, kairės kojos vidinėje pusėje buvo padėtas kriauninis peilis ir dar viena įvija. Mirusiojo kairėje pusėje užfiksuotas pailgas 70 cm ilgio ir 15 cm pločio degėsingas plotas – sudegusios medinės lentos žymės. Kape palaidoto suaugusio mirusiojo lyties ir patologijų nustatyti nepavyko.

Kapas 8 įrengtas šalia kapo 6 – šiame kape palaidotos moters dešinėje pusėje surasta nesuaugusio mirusiojo šlaunikaulių diafizių. Nors kapų ribos susiliejusios ir mirusiuosius, tikėtina, sieja giminystės ryšiai, kapo 8 įkapėmis laikytinas kriauninis peilis ir 6 žiedai paplatinta bei paplatinta karpyta priekine dalimi. Daugelis šių žiedų surasta dviejose krūvelėse: vienoje buvo 3 žiedai, kitoje – 2. Reikia manyti, kad šie žiedai buvo užmauti ant dviejų skirtingų mirusiojo pirštų.

Perkasoje aptikti kapai labai suardyti, sunykę, joje rasti keli atskiri kaulų telkiniai. Pirmajame buvo abiejų pusių blauzdikaulių, šeivikaulių ir pėdų kaulų, antrajame – abiejų pusių dubenkaulių fragmentų, kryžkaulio ir nenustatytos pusės stipinkaulio dalių. Telkinių su konkrečiais kapais susieti nėra galimybių, abiejuose užfiksuoti kaulai atitinkamai priklauso ne mažiau kaip vienam suaugusiam nenustatytos lyties mirusiajam. Be to, perkasoje

atsitiktinai rasta kaukolės skliauto, dantų emalės, ilgųjų kaulų diafizių ir kairiojo alkūnkaulio fragmentų. Šie kaulai taip pat yra iš mažiausiai vieno suaugusio mirusiojo kapo.

Giliau griautinių kapų, 66–68 cm gylyje (H_{abs} 83,94–83,96 m) užfiksuotas 2–3 cm storio degėsių su sudegusio medžio gabalėliais sluoksnis (į jį buvo įkastas tik kapas 7). Perkasos R dalyje sluoksnis išlikęs beveik ištisai, V pusėje apardytas, tačiau pastebimas sienelių pjūviuose. Dalyje perkasos degėsių sluoksnis susiformavęs virš įžemio, tačiau kitoje jos dalyje degėsių sluoksnį nuo įžemio skyrė 12–15 cm storio pilkšvo priesmėlio sluoksnis be radinių. Degėsių sluoksnį reikia sieti su kadaise būsimo kapinyno vietoje kilusiu gaisru ar specialiu žemės išdeginimu.

Perkasos ŠV kampe 65–70 cm gylyje (H_{abs} 83,92–83,97 m) išryškėjo stačiakampės 2,15x0,95 m dydžio duobės kontūrai. Duobė įkasta į įžemį, nuožulnėjanti Š ir V kryptimis. Jos PR kampe dugnas pasiektas 96–101 cm (H_{abs} 83,61–83,66 m), PV kampe – 1,17 m (H_{abs} 83,45 m), o Š gale – 1,23–1,3 m gylyje (H_{abs} 83,32–83,39 m). Duobės užpildas – maišytas juosvas juodžemis, pjūvyje pastebima medienos likučių. Viduje ir pakraščiuose aptikti 6 stambūs ir vidutinio dydžio akmenys (22x12, 18x15, 21x11 cm), čia pat surastas žiedas paplatinta priekine dalimi ir sunykusi geležinė sagtis (?). Tai vėlyvas neaiškios paskirties perkasimas. Be to, įžemyje 98–100 cm gylyje (H_{abs} 83,62–83,64 m) pastebėti dar vienos 48x36 cm dydžio ovalios dėmės kontūrai. Duobė pjūvyje dubens formos, į įžemį įgilinta vos kelis centimetrus, užpildas – maišytas pilkšvas priesmėlis.

Iš viso perkasoje surasti 129 ypatieji radiniai (iš jų 39 griautiniuose kapuose ir 2 duobėje). Iš pavienių radinių minėtina 15 žiedų paplatinta ir 5 karpyta priekine dalimi, 7 juostiniai žiedai ir dar 3 neaiškių žiedų dalys, 7 karsto vinys, 7 koklių fragmentai (daugelis dubeniniai), 5 kriauninių, 3 įtveriamųjų ir 4 nenustatyto tipo peilių dalys, 5 neaiškios paskirties geležinių ir sidabrinių dirbinių fragmentai, 3 geriamojo rago ir 2 nenustatyto tipo apkalų dalys, 2 grandinėlės fragmentai, dviašmenio kalavijo geležtės dalys, pentinas su spygliu, akinė (?), pasaginė ir žiedinė segės, lankinės segės buoželė, Toro kirvelio pavidalo kabutis, žvangutis, mėlyno stiklo karolis, geležinės sagties liežuvėlis, sagtelė, grandis, odinio kapšelio dalys, galąstuvas, adata, liejimo formos (?) fragmentas ir vinutė. Iš perkasoje aptiktų monetų du Žygimanto Augusto dvidenariai, tarp 1566 ir 1570 m. nukaldinti Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje, vienas šilingas – 1577 m. (?) Rygoje. Keramikos radinių sąraše – 6 lipdytų indų sienelių šukės.

Siekiant nustatyti Vegerių kapinyno III teritoriją ir atskirų laikotarpių kapų telkinių vietas, metalo ieškikliais išžvalgyta netaisyklinga keturkampė apie 100x65 m dydžio teritorija, pailga Š–P kryptimi. Žvalgant aptikti 234 dirbiniai ir jų fragmentai, kurių daugelis sulūžę į smulkius fragmentus. Kiek daugiau nei pusė radinių skiriama papuošalų grupei (121, arba 51,7 %). Tai 56 įvijiniai, juostiniai, paplatinta, paplatinta karpyta, pastorinta, rombo formos, vijimą imituojančia priekine dalimi ir su iškritusia akute žiedai, 22 apskrito pjūvio, įvijinės, juostinės, storagalės ir neaiškaus tipo apyrankės, 13 segių buoželių ir galvučių (viena sidabrinė), 6 ilgakojės, gyvulinės, palenkta ir stačiakampe profiliuota kojele, neaiškaus tipo lankinės segės, 5 nuokamienių smeigtukų dalys ir dar vieno neaiškaus tipo smeigtuko adata, 4 antkaklių lankelių dalys (dvi sidabrinės), 2 apgalvio skirstikliai, pasaginės segės aguoniniais, cilindriniais ir platėjančiais galais, simetrinė ir žiedinė segės (8 pav.), klevo sėklos formos ir ažūrinis kryželio pavidalo kabučiai, vario lydinio karolis, S raidės pavidalo įvijomis puošta papuošalo detalė



0 3 cm

8 pav. Žiedinė segė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 8. A ring brooch.



0 3 cm

9 pav. Adatinė su vilnonio audinio likučiais. G. Petrausko nuotr.

Fig. 9. A needle case with the remains of wool cloth.

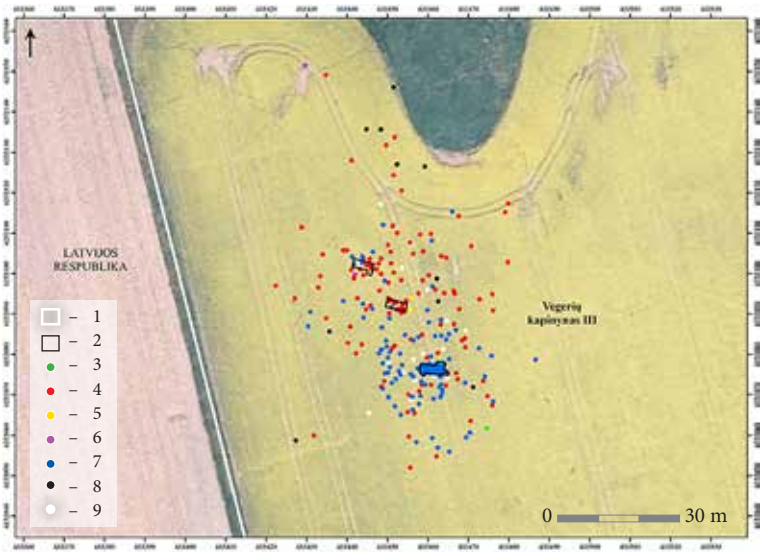
ir grandinėlės fragmentas. Atskirai minėtinas lokio nago apkalas su nago fragmentu ir dar vieno tokio apkalo laikiklis.

Darbo įrankiais laikytini 8 neaiškaus tipo, 6 kriauniniai, 5 lenkta viršūne, 3 įtveriamieji peiliai ir jų dalys, 4 įmoviniai kirviai (dviejų išlikę tik penčių fragmentai) ir kaplys. Tarp žvalgant aptiktų buities reikmenų – geriamojo rago dalys (stačiakampis lenktas rankenos, smailėjantis cilindro formos smaigalio, viršutinis ir apatinis apskriti galo apkalai), 10 cilindrinių geriamojo rago apkalų fragmentų ir adatinė su vilnonio indigu dažyto audinio gabalėliu (9 pav.). Atskirai minėtinos 9 monetos: Revelio Johano III (1570–1572), Rygos 157(?) m., 2 Rygos Gustavo II Adolfo (vienas su 1627 m. kaldinimo data), Livonijos Kristinos 1640 m., Rygos Karolio X Gustavo 1658 m., Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės ir Lenkijos Jono Kazimiero (pirmasis su 1666 m. data) šilingai bei neatpažintos monetos fragmentas.

Aprangos reikmenys – tai 6 geležinės ir vario lydinio apskritos, ovalios, keturkampės ir nežymiai profiliuotos sagtys bei 2 diržo apkalų dalys. Iš ginkluotės radinių atkreiptinas dėmesys į 2 vienašmenių kalavijų geležčių dalis, 2 įmovinius, įtveriamąjį ir 4 neaiškaus tipo ietigalius, kovos peilio fragmentą. Mirusiųjų laidojimą lentiniuose karstuose liudija 14 karsto vinių, dar 3 žąslų dalys siejamos su žirgo ekipuote. Kiti žvalgymų metu aptikti radiniai – vario lydinio apkalai, geležinės grandys ir grandelės, kniedės, įvijėlė, neaiškios paskirties geležinių ir vario lydinio dirbinių fragmentai.

Paskutinė kapinyno teritorijoje surastų su mirusiųjų laidojimu nesusijusių dirbinių grupė – XVIII–XX a. radiniai. Tai 7 vario lydinio sagos, tarp 1757 ir 1762 m. kaldinta Rusijos imperijos Jelizavetos 2 kapeikų ir Trečiojo reicho 1942 m. 5 pfenigų nominalo monetos, II Pasaulinio karo laikotarpio rusiškas SŠ-40 modelio šalmas, artilerijos sviedinių skeveldros, 9x19 mm *Parabellum*, 7,92x57 mm *Mauser*, 7,62x54R mm, 7,62x25 mm *TT* kalibro šoviniai, iššautų šovinių tūtelės ir kulkos. Šie radiniai liudija įnirtingas 1944 m. Vegeriuose vykusias Raudonosios armijos ir Vermachto kovas.

Iš viso Vegerių kapinyne III ištirti 8 kapai, kurių vienas – kenotafas – skiriamas Tautų kraustymosi laikotarpiui, likę 7 griautiniai kapai datuojami XVI–XVII a. Aptikti 387 dirbiniai ir jų fragmentai: 140 radinių (36,2 %) kilę iš V–VII a., 187 (48,3 %) – XVI–XVII a. kapų. Likę radiniai – pavieniai romėniškojo, vikingų, valstybės laikotarpio, naujųjų ir naujausiųjų laikų dirbiniai. Antai prūsų serijos akinės (?) segės kojelė ir apskrito pjūvio apyrankės dalis datuojama I a. II puse – II a., Toro kirvelio pavi-



10 pav. Vegerių kapinyno III situacijos planas: 1 – valstybės siena; 2 – ištirtos perkasos; 3 – I a. II pusės – II a. radiniai; 4 – V–VII a. radiniai; 5 – X–XII a. radiniai; 6 – XII–XIV a. radiniai; 7 – XV–XVII a. radiniai; 8 – XVIII–XX a. radiniai; 9 – neaiškaus laikotarpio radiniai. G. Petrausko brėž.

Fig. 10. Situation plan of Vegeriai Cemetery III: 1 – the state border; 2 – excavated trenches; 3 – second half of the 1st–2nd-century finds; 4 – 5th–7th-century finds; 5 – 10th–12th-century finds; 6 – 12th–14th-century finds; 7 – 15th–17th-century finds; 8 – 18th–20th-century finds; 9 – finds from no clear period.

dalo kabutis, pasaginė segė cilindriniais galais ir žiedas rombo formos priekine dalimi – X–XII a., o XII–XIV a. laikotarpio yra pasaginės segės aguoniniais ir platėjančiais galais, sidabrinė aguoninė galvutė, žiedai pastorinta ir vijimą imituojančia priekine dalimi, ažūrinis kryželio pavidalo kabutis ir žvangutis. Dalies radinių chronologijos dėl jų fragmentiškumo nustatyti nėra galimybės.

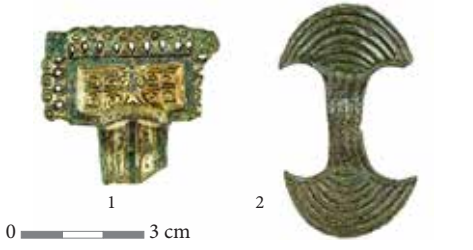
Kapinynas apima apie 60x60 m dydžio teritoriją, mirusieji Vegeriuose laidoti ir kalvelės viršuje, ir jos papėdėse. Pavienių dirbinių taip pat aptikta į Š nuo pagrindinio radinių telkinio, tačiau ar čia būta kapų, ar radinius į šią vietą nutempė plūgas, lieka neaišku. Skirtingų laikotarpių radiniai – kapų įkapės – tarpusavyje persimaišiusios ir išsibarsčiusios po visą kapinyno teritoriją (10 pav.). Vis dėlto jų išsidėstymas leidžia teigti, kad ankstyviausi kapai telkiasi kapinyno kalvelės viduryje ir Š papėdėje. Kapinyną vėl pradėjus naudoti XVI a., mirusieji daugiausiai laidoti kalvelės aukščiausioje P dalyje ir papėdėje, kapai įrengti keliais sluoksniais. Vėlyvieji kapai suardė ankstyvuosius kapinyno kapus, didelę žalą padarė daugelį metų trukęs kapinyno arimas, ne itin palankus kapams išlikti dirvožemis.

Iš visų kapinyno radinių bene reikšmingiausia laikytina sulūžusi auksuota, germanišku gyvuliniu Salino I stiliumi puošta lankinė gyvulinė segė masyviais aguoniniais galais (11 pav.), sidabruotos ir auksuotos ornamentuotos lankinės segės stačiakampe profiliuota galvute dalis (12:1 pav.) ir vario lydinio simetrinė segė (12:2 pav.). Auksuotų lankinių segių Lietuvoje iki šiol aptikta vos keliuose itin turtinguose V a.



11 pav. Lankinė gyvulinė segė aguoniniais galais. G. Petrausko nuotr.

Fig. 11. An animal-shaped crossbow brooch with poppy head terminals.



12 pav. Segės: 1 – lankinė stačiakampe profiliuota kojele; 2 – simetrinė. G. Petrausko nuotr.

Fig. 12. Brooches: 1 – crossbow with a rectangular foot; 2 – symmetrical.

pabaigos – VI a. I ketvirčio vyrų kapuose. Lankinė segė stačiakampe profiliuota galvute yra pirmoji ir unikali tokio tipo segė Lietuvoje, į Vegerius VI a. I ketvirtyje – VII a. pradžioje greičiausiai patekusi iš Mozūrų teritorijos (vadinamosios Olštyno grupės). VII a. pradžia datuojama lenktais grioveliais puošta simetrinė segė (vok. *gleicharmige Bügelfibeln*) yra penktoji šio tipo segė Lietuvoje ir Latvijoje. Šios segės kildinamos iš frankų apgyvendintų ar jų įtaką patyrusių žemių į Š nuo Alpių (Bliujienė A., Vasiliauskas E., People from the Crossroads of the Mūša-Lielupe River Basin in the Eastern Baltic Region during the Late Roman and Migration Periods, *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 2012, Band 42, S. 104–107; Skvortsov K., Bliujienė A., A Merovingian Trace in the Baltic Region. The Distribution and Chronology of Bow Equal-Armed Brooches Found in the Baltic Region, *Barbaricum*, 2015, t. 11, s. 623–637).

Vegeriuose surastos importuotos Tautų kraustymosi laikų segės liudija plačius regioninius prekybinius ir mainų ryšius, ir tai, kad Vadaktis, kurios pakrantėje buvo įrengtas kapinynas, regiono prekybinių kelių kontekste galėjo užimti gana svarbią vietą. Vadaksties reikšmę prekybos ir mainų sistemoje galėjo sustiprinti tiesioginis susisiekimas Ventos upe su Baltijos jūra. Kita vertus, puošnios Vegerių segės liudija V a. pabaigoje – VI a. regione besiformavusį elito sluoksnį. Tai greičiausiai buvo mainus kontroliavę ar juose tarpininkavę asmenys.

Vegeriai Cemetery III

In 2020, the LNM investigated Vegeriai Cemetery III (Akmenė District, North Lithuania) (Figs. 1, 2). The expedition collected scientific data about the burial monument in an effort to determine its cultural value, dating, and degree of survival. A 35.9 m^2 area was excavated on the cemetery's hill and roughly 0.5 ha were surveyed using a metal detector on the hill and at its foot.

8 burials were discovered during the investigation: one with a cenotaph made of stones was attributed to the Migration period (Fig. 3), the remaining 7 inhumations to the 16th–17th centuries (Figs. 4–7). 387 finds were discovered, of which 140 (36.2 %) come from 5th–7th-century and 187 (48.3 %) from 16th–17th-century inhumations (Figs. 8, 9). The remaining finds are isolated second half of the 1st–2nd and 10th–14th-century artefacts. It was determined that the cemetery occupies roughly 60 x 60 m with the earliest burials at the top and at the N foot of the cemetery's hill. The burial site began

to be used again in the 16th century when individuals were mostly interred on the hill's highest S part and foot, the burials being made in several layers (Fig. 10).

The investigation's most significant finds should be considered the gilt Salin's style I animal-shaped crossbow brooch (Fig. 11), the silvered and gilt decorated rectangular head of a crossbow brooch (Fig. 12:1), and the copper alloy symmetrical bow brooch (Ger. gleicharmige Bügelfibeln) (Fig. 12:2). These artefacts attest to broad regional trade and exchange ties and speak to the formation of an elite stratum in the region in the late 5th–6th centuries.

Gediminas Petrauskas,
Gytis Piličiauskas

Vilūnų degintinis kapinynas

2020 m. balandį ir liepą–rugpjūtį LNM ir LII archeologinė ekspedicija tyrinėjo Vilūnų degintinį kapinyną (Kaišiadorių r., Kruonio sen.) (1 pav.). Ekspedicijos metu rinkti moksliniai duomenys apie mirusiųjų deginimą viduramžių Lietuvoje, laidojimo būdą ir to meto materialinę kultūrą. Tyrimai vyko 35–50 m į Š nuo tiesiamo LLDJ dujotiekio ir su jo tiesimu nesusiję. Iš viso ištirtas 14 m² plotas (2x2 m dydžio šurfas ir 5x2 m dydžio perkasa), metalo ieškikliu išžvalgyta apie 3500 m² dydžio teritorija (2 pav.). Aptikti radiniai saugomi LNM.

Vilūnų kapinynas yra 500 m į R nuo krašto kelio Antakalnis–Merkinė, 250 m į PV nuo Vilūnų senovės gyvenvietės (UK 22107), 200 m į P nuo Lapainios ir 100 m į Š nuo Melnyčėlės kairiojo kranto, Š–P kryptimi pailgoje apie 170x90 m dydžio, iki 5 m aukščio smėlingoje kalvoje ir jos R šlaite. Kalva apardyta daugelį metų ariant, o geriausiai arimo vagos matomos



1 pav. Vilūnų kapinyno tyrimų akimirka. G. Petrausko nuotr.

Fig. 1. A moment during the investigation of Vilūnai Cemetery.

kalvos aikštelės ŠR dalyje. Istoriniai žemėlapiai leidžia manyti, kad kalva buvo ariama bent jau nuo XIX a. Šiandien kalvos aikštelėje auga jaunos pušaitės, Š, R ir ŠR šlaituose užsėti dobilai, likusi kalvos dalis dirvonuoja (3, 4 pav.). Kalvos aukščiausioje P dalyje driekiasi dujotiekio trasa, artimiausios apleistos sodybos pastatai stovi už 40 m į P nuo laidojimo paminklo.

Kapinyną nuo Kalvių ežero R skiria apie 1,1 km atstumas, tačiau vietovės reljefas, aplinkines akmens amžiaus gyvenvietes (žr. p. 34–38) ir laidojimo paminklą iš R ir PR juosianti drėgna durpėta žemuma liudija, kad praeityje ežeras buvo kur kas didesnis. Į ŠV ežeras galėjo tęstis iki 1,2 km, o į V – iki 1,4 km toliau šiandieninės kranto linijos. Nors kapinynas ir šalia esančios akmens amžiaus gyvenvietės buvo įrengtos buvusio ežero salose, norint atsakyti, ar Vilūnuose laidojant mirusiuosius kalvos R ir PR papėdėse tyvuliavo ežero vanduo, būtini išsamūs gamtamoksliniai tyrimai.

2020 m. BRIAI tyrėjų grupei (G. Zabiela) dujotiekio trasos vietoje pradėjus plačius kapinyno (senkapio dalies) tyrinėjimus, kalvos aikštelėje ir Š papėdėje aptikta perdegusių ir apsily-